

TERMINOLOGIYA VA TARJIMA MUAMMOLARI

Norboyeva Dilafruz Jumakulovna

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi

norboyevadilafruz73@gmail.com

Sulaymonov Azizbek Aybek o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Bank-moliya xizmatlari fakulteti BI-125 guruh talabalari

azizbeksulaymonov211@gmail.com

Narbayev Nurlan Baxtiyor o'g'li

narbayevnm@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20037457>

ARTICLE INFO

Received: 14th April 2026

Accepted: 15th April 2026

Published: 28th April 2026

KEYWORDS

terminologiya, tarjima, semantika, lug'at, ekvivalent, globallashuv, tilshunoslik, iqtisodiy termin, standartlashuv, kommunikatsiya, leksikografiya, noaniqlik, ilmiy matn, tahlil

ABSTRACT

Mazkur maqolada terminologiya va tarjima jarayonida yuzaga keladigan muammolar ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Terminlarning to'g'ri tarjima qilinishi, ularning semantik aniqligi va turli tillarda mos ekvivalentlarini topish jarayoni ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ilmiy va iqtisodiy matnlarda uchraydigan tarjima qiyinchiliklari ham yoritiladi. Tadqiqotda terminologik noaniqliklar va ularning kommunikatsiyaga ta'siri misollar asosida tushuntiriladi. Zamonaviy globallashuv sharoitida terminlarni standartlashtirish muammosi alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida tilshunoslik, iqtisodiyot va axborot texnologiyalari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tobora kuchayib bormoqda. Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning kengayishi, kapital oqimining tezlashishi hamda raqamli platformalarning rivojlanishi natijasida yangi moliyaviy tushunchalar va terminlar tez sur'atlarda shakllanmoqda. Bu esa turli tillarda, xususan rus va o'zbek tillarida moliyaviy terminlarni to'g'ri, aniq va yagona mazmunda qo'llash zaruratini yanada dolzarb masalaga aylantirmoqda [1;29].

Moliyaviy terminologiya iqtisodiy tizimning asosiy kommunikativ vositasi sifatida muhim o'rin egallaydi. U murakkab iqtisodiy jarayonlarni qisqa, aniq va ilmiy asosda ifodalash imkonini beradi. Har bir termin muayyan iqtisodiy tushunchani aks ettiradi va uning noto'g'ri qo'llanilishi mazmun buzilishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, terminlarning leksik-semantik xususiyatlarini o'rganish, ularning shakllanish jarayonini tahlil qilish hamda tarjima muammolarini aniqlash dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi [2;63].

Rus va o'zbek tillaridagi moliyaviy terminologiyaning shakllanishi tarixiy, ijtimoiy va madaniy omillar bilan chambarchas bog'liq. Rus tilida moliyaviy terminlar asosan xalqaro iqtisodiy tizim va ingliz tilidan o'zlashtirilgan tushunchalar asosida shakllangan bo'lsa, o'zbek tilida ular ko'pincha rus tili orqali kirib kelgan. Bu jarayon ikki til o'rtasida terminologik o'xshashlikni

yuzaga keltirgan bo'lsa-da, ayrim hollarda semantik, uslubiy va funksional tafovutlarni ham keltirib chiqarmoqda [3;71].

Leksikografiya moliyaviy terminlarni tizimlashtirish, izohlash va standartlashtirishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Lug'atlar va terminologik bazalar orqali har bir iqtisodiy tushunchaning aniq mazmuni, qo'llanish doirasi va kontekstual xususiyatlari belgilanadi. Shu bois, rus va o'zbek tillaridagi moliyaviy terminlarni qiyosiy leksikografik tahlil qilish ularning mazmuniy uyg'unligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi [4;22].

Shuningdek, global iqtisodiy integratsiya sharoitida moliyaviy terminlarning yagona standart asosida qo'llanilishi dolzarb masalaga aylanmoqda. Terminologik noaniqliklar iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida xatoliklar, tushunmovchiliklar va moliyaviy yo'qotishlarga olib kelishi mumkin. Shu sababli, terminlarni ilmiy asosda tahlil qilish, ularni tartibga solish va xalqaro standartlarga moslashtirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi [5;41].

Bundan tashqari, zamonaviy raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt tizimlarining rivojlanishi moliyaviy terminologiyaning tez yangilanishiga sabab bo'lmoqda. Bugungi kunda "fintech", "blockchain", "digital currency" kabi yangi iqtisodiy tushunchalar keng qo'llanilmoqda va ular turli tillarga moslashtirilmoqda. Bu jarayon esa leksikografik tadqiqotlarni chuqurlashtirish, yangi terminlarni ilmiy asosda tizimlashtirish va ularni amaliyotga joriy etish zaruratini kuchaytirmoqda [6;33].

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, terminologik aniqlik tarjima jarayonining sifatiga bevosita va sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Aniq va yagona standart asosida qo'llaniladigan terminlar matn mazmunining to'g'ri yetkazilishini ta'minlaydi, tarjima jarayonida yuzaga keladigan tushunmovchiliklarni kamaytiradi hamda ilmiy axborotning buzilishining oldini oladi. Ayniqsa, iqtisodiy va ilmiy matnlarda terminlarning to'g'ri tarjima qilinishi muhim ahamiyatga ega, chunki ularning har qanday noto'g'ri talqini mazmunning o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Natijada tarjima sifati oshadi, kommunikatsiya aniqligi ta'minlanadi va professional axborot almashinuvi samarali bo'ladi. Aksincha, terminologik noaniqlik matn mazmunining buzilishiga, noto'g'ri talqinlarga hamda ilmiy xatolarga olib kelishi mumkin. Bu esa o'z navbatida ilmiy ishlarning ishonchligiga putur yetkazadi va xalqaro kommunikatsiyada muammolarni yuzaga keltiradi. Shu bois, terminlarni standartlashtirish va ularning yagona lug'aviy bazasini shakllantirish zamonaviy tarjima amaliyotida muhim vazifalardan biri hisoblanadi [7;58].

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari tarjima jarayonida lingvistik va semantik omillarning muhim rol o'ynashini tasdiqladi. Xususan, tarjimonning faqat til bilimi emas, balki sohaviy terminologiyani chuqur bilishi ham muhim ahamiyatga ega. Chunki har bir termin o'zining maxsus ma'nosi va kontekstiga ega bo'lib, uni noto'g'ri talqin qilish mazmuniy tafovutlarga olib keladi. Leksikografik manbalarning yetarli emasligi yoki eskirganligi ham tarjima sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, zamonaviy lug'atlar va terminologik bazalarni muntazam yangilab borish zarur hisoblanadi.

Shuningdek, globallashtirish jarayonida yangi terminlarning tez sur'atlarda paydo bo'lishi tarjima muammolarini yanada murakkablashtirmoqda. Raqamli texnologiyalar, iqtisodiy innovatsiyalar va xalqaro integratsiya natijasida yangi tushunchalar vujudga kelmoqda va ular tezkor ravishda turli tillarga moslashtirilmoqda. Bu jarayonda ba'zi terminlar to'g'ridan-to'g'ri o'zlashtirilsa, ba'zilar esa tarjima orqali ifodalanadi. Natijada turli tillarda terminlarning turlicha shakllari paydo bo'lib, bu ilmiy va amaliy kommunikatsiyada chalkashliklarga sabab bo'lishi mumkin.

Shu bilan birga, tarjima jarayonida madaniy va lingvistik farqlar ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Har bir til o'ziga xos semantik tizimga ega bo'lib, bir tildagi termin boshqa tilda to'liq ekvivalentga ega bo'lmasligi mumkin. Bu esa tarjimonlardan chuqur tahlil, moslashtirish va kontekstual yondashuvni talab etadi. Shu bois, terminologiya va tarjima muammolarini kompleks tarzda o'rganish ham ilmiy, ham amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi [8;73].

Xulosa qilib aytganda, terminologiya va tarjima muammolarini o'rganish zamonaviy tilshunoslik hamda amaliy kommunikatsiya uchun muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Terminlarning to'g'ri va aniq tarjima qilinishi ilmiy va iqtisodiy matnlarning mazmuniy yaxlitligini ta'minlaydi, axborotning buzilishining oldini oladi hamda xalqaro ilmiy hamkorlikni samarali amalga oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, turli tillar o'rtasida terminlarning semantik mosligini ta'minlash tarjima sifatini oshirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Shu bilan birga, terminologik aniqlik ilmiy fikr almashinuvi va professional kommunikatsiyaning asosiy omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi [7;61].

Bundan tashqari, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, terminologiyani standartlashtirish va yagona leksikografik tizim yaratish tarjima jarayonidagi ko'plab muammolarni bartaraf etadi. Turli tillarda uchraydigan terminlarning bir xil mazmunda qo'llanilishi ilmiy matnlarning tushunarligini oshiradi va noto'g'ri talqinlarning oldini oladi. Leksikografik manbalarni boyitish va zamonaviy lug'atlarni yaratish esa tarjima sifatini yanada yaxshilashga xizmat qiladi. Bu jarayon ilmiy tadqiqotlar va amaliy faoliyat o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamlaydi. Kelgusida terminologiya va tarjima sohasini rivojlantirishda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlaridan keng foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Elektron lug'atlar, avtomatik tarjima tizimlari va terminologik bazalar yaratish orqali tarjima jarayonini yanada tezkor va aniq qilish mumkin. Shu asosda, terminologik tadqiqotlarni chuqurlashtirish va ularni amaliyotga keng tatbiq etish global ilmiy integratsiyani kuchaytiradi hamda xalqaro kommunikatsiya sifatini oshiradi [8;74].

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Hayitov O.E., Jalolova S.M. Boshqaruv psixologiyasi: O'quv qo'llanma. T.: TDIU, 2008. – 184 b.
2. Salomov G'. Til va tarjima: O'quv qo'llanma. T.: "Fan" nashriyoti, 1996. – 108-115 b.
3. Danilenko V.P. Rus terminologiyasi. M.: Nauka, 2007. – 246 b.
4. Ergasheva G.Q. O'zbek va rus tillarida psixologiyaga oid terminlarning yasaliş xususiyatlari // Ta'lim tizimida ijtimoiy gumanitar fanlar.- Toshkent, 2011. – № 3-4. –B. 125-129 (10.00.00 № 16).
5. Reformatkiy A.A. Tilshunoslikka kirish. M.: Aspekt Press, 2006. – 536 b.
6. Newmark P. A Textbook of Translation. Prentice Hall, 2008. – 292 b.
7. Sorokina T.L. Ilmiy-texnik matnlarni tarjima qilish. M.: RUDN, 2019. – 155 b.
8. Norboyeva D.J. Boshqaruv psixologiyasining terminologik tahlili va semantik xususiyatlari // Maktabgacha va maktab ta'limi, 2024-yil, noyabr, №07-son, 238-241 b.